

NEMZETI TÁRSALKODÓ.

Második félév.

Kolozsvár, Julius' 18kán, 1839.

3. szám.

Tartalom: Erdélyi könyvsajtók' munkálatai' ismertetése vége, III. Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens. Herausgegeben durch G. Joseph Kemény. Mitglied der ungarischen Gelehrten-Gesellschaft. I. Band. Klausenburg, Verlag von J. Tilsch und Sohn Buchhändler 1839 8. 382. l. (Ára füzve 2 fr. 24 kr. ezüst pénzben.) (Nagy ajtai Kovács István) 17. l. Legújabb divatú házasság, (G) 20. l.

Erdélyi könyvsajtók' munkálatai' ismertetése.

Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens. Herausgegeben durch G. Joseph Kemény. Mitglied der ungarischen Gelehrten-Gesellschaft. I. Band. Klausenburg, Verlag von J. Tilsch und Sohn Buchhändler 1839 8. 382 l. (Ára füzve 2 f. 24 kr. ezüst pénzben.)

(Vége.)

Seivert midőn az 1703-ban elhalt szász sebesi tudós pap Gunesch András' életét írta, 's annak „Fides saxonum in Transilvania“ című historiai munkáját említé; felkiáltva megjegyzé: „Igazán! ha a' szász történetírók' tudósításai a' tudós világ előtt ismeretesebbek lennének; olly sok füst hazai historiánkat nem borítaná.“ Gróf Kemény József úr a' „Fundgruben“ előszavaiban azt vallja: miután „Erdélyország' történetei' tára“ kiadatni kezdett; rá emlékezett Seivert' imént idézett szavaira is, és azoktól indítva közlötta a' fennebb ismertetett szász történetírókat, 's ha általok valamit használnand, fáradozása' jutalmát gazdagon fogja megnyerni. Igéri egyszersmind, hogy szászok által német nyelven irt, 's eddig kéziratban volt illy adatokból rövid időn egy második kötetet is adand ki; igen-e aztán többet vagy sem, idő 's körülmény határozandja el.

A' tisztelt gróf úr' célja tehát: hazánk' his-

toriája' kedvellőjinek használni, 's ezen célját kétségen kívül elérte már is.

Különböző tudniillik nálunk a' történetek' köz tudatra juttatásának mostani 's hajdoni módja. Most Kolozsvártt, Szebenben, Brassóban minden héten ujságlapok adatnak ki; ha mi nevezetes történik akármellyik szegletében, helységében a' hazának, megírja — legalább megírhatja — valaki valamellyik hírlapszerkesztőnek, és az lapjaiban azonnal tudatja az egész honnal. Nem így volt régen; értem itt a' 16ik és 17ik századot. Akkor ujságlapok Erdélyben hiányoztak; emlékezetre méltó történetek pedig dúsán keletkeztek, dúsabban mint valaha az előtt és után. Hová lettek azok? Talán örök feledékenységbe merültek, nem lévén kik hetenként ujságkép' tudtára adják a' világnak? Koránt sem. 16ik és 17ik századoknak is megválnak nálunk magok ujság írójik; ezek az akkori diarium — krónika — historiáirók. Bármelly különösnek tessek, még is bátron merem állítani, hogy hazánkban a' politica' ujságlapoknak ma nincsenek több valóságos buzgó levelezőji, dolgozóji, mint a' mennyi buzgó napló — évkönyv — és történetírók léteztek az emlegetett két században. Az ország' különböző részeiben folyvást számonsón foglalatoskodtak a' napi események' feljegyzésével, 's nem csak az országosokéval, hanem — vagy azért, mert mindenik író a' maga lakta vidékben, városban feltünteket tudta legjobban, vagy mivel azok látszottak előtte legérde-

kesebbeknek — a' különböző vidékekével, városokéval is; minek következtében öszves munkáikban a' hazai történetek mintegy felölelvék. Elmulik e' század; elmulunk vele együtt mi is! A' következő századok' fiai előtt mostani újságlapjaink nem egyebek leendenek, mint megannyi régi, elavult naplók, évkönyvek, történetiratok; de bennök hazánk' jelen állapotját aligha nem hézagosabban rajzolva fogják találni, mint a' 16ik, 17ik századbéli diariumokban, krónikákban és historiákban az akkorit. A' ki tehát Erdély' hajdoni történeteit nem csak hiányosan akarja tudni, vagy éppen megírni, hanem a' lehető 's kellő legnagyobb teljességben, annak a' szász hazánkfiai által irt historiai darabokat is okvetetlenül tanulnia, használnia kell; mi csak úgy eshetvén meg, ha azok öszvegyűjtetnek és kiadatnak; önkéntesen foly, hogy közrebocsátásuk tagadhatatlanul hasznos, 's minél helyesebb szerkesztési terv szerint történik, annál hasznosabb.

Gróf Kemény József úr' szerkesztési terve, úgy látszik, ez vala: szászok által német nyelven irt, eddig elé kéziratban hevert, egykoru historiai darabokból egy kötetbe olyanokat szerkeszteni össze, mellyek a' 16ik és 17ik század' történeteit — ha hézaggal is, de évrendszerint — tüntetik fel az olvasó előtt, 's az egyik egy, másik más vidékét bővebben, környülállásosabban; a' bennök előforduló magyar szavakat magyar nyelvet nem értők' kedvéért németül megmagyarázni; egyébiránt a' darabokat stylusi 's orthographiai sajátságukban meghagyni. Mindegyik darab elébe külön előbeszédet írni; előbeszédekben az adatok' íróit ismertetni; eredeti vagy másolat példányokról nyomattak-e ki az adatok, kijelenteni; 's végre ha mi lényeges a' darabokban hiányzik, azt az előbeszédekben kiegészíteni. E' tervet nem lehet nem helyeselni; de kivitelében egy kis pontosságbeli hiány mutatkozik.

Némelly írók tudniillik, kiknek irományaik a' „Fundgruben“ első kötetében kiadattak, német soraikba szerettek néha magyar szavakat, sőt sorokat is elegyíteni. Ezeket a' kiadó gróf úr, ha szerkesztési tervét jól fogtam fel, szándékozott volt németül kitenni, 's helyes szándékát többnyire teljesítette is, de nem éppen mindenhol. Lutsch, például, Naplójában azt írja: midőn ők Nagy Sinken Köprilihez követeknek választattak, az ország rendei hozzájuk e' képpen szólottak: „Az kegyelmetek' elmenetelek az fő vezérhez ő nagyságához, az mű megmaradásunk. Az kegyelmetek' visszavonása és el nem menése, a' mű veszedelmünk és elpusztulásunk.“ 'S e' szavak is német magyarázat nélkül maradtak. Egy más hiány Krausz' ismertetésében tapasztalható. A' kiadó gróf úr róla csak annyit mond, hogy segesvári jegyző volt, 's atyja a' hasonló nevű szász superintendensnek; mi nagyon kevés. Azonban, miután Krauszról többet mondani — adat' nem léte miatt — sem Benkő, sem Seivert nem tudott; megkell valanom: bővebb ismertetést adni a' gróf urnak sem álla hatalmában *).

*) Velem Krausz' maradékai közül egyik, ki jelenben díszes polgári hivatalt visel, családja' hiteles leveleiből, 's nagyobb részint Krauszunk' tulajdon jegyzetei után közelebről ezeket közlé:

Krausz György, egy Németországból Erdélybe származott Krausz Ádám nevezetű németnek unokája, 's ugyancsak Krausz Ádám szebeni kereskedőnek fia, 1622-ben Kolozsvárra küldetett a' magyar nyelv' tanulása végett. 1624-ben mint „adolescens communis“ 1625-ben mint „rex adolescentium“ szebeni rector Frank Bálint' fenyítéke alatt tanult. Miután iskolai 's 1626-ban cancellariai tanulásait — az utósókat Bethlen Gábor fejedelem' ítélő mestere Kassai István' cancellariáján — elvégezte, 1627-ben utazni indult.

Bécsben fél évig mulatott; onnan Olaszországba utazott, Trevison, Velenczén át Páduába, hol az academiában más fél esztendeig hallgatott oktatást. Páduából ismét át tekintett Velenczébe, 's útját Ferrarának, Florencznek, Sienának és Viterbonak vevén, Rómába

Egyebeket, miket látszó terve szerint tennie kellett, kielégítőleg megtett. Ennél fogva tudjuk, hogy adatai közül a' kolozsvári magyar és szász lakosok' perlekedéséről Elbeszélést eredeti példányról nyomatta ki; Zabanius' Előadását egykoru hivatalos másolatról; a' többit egyszerű másolatokról ugyan, de a' mellyeknek hitelességében nem kédkedhetünk. Látjuk továbbá, miképpen azok 1520ik évbéli történetekkel kezdődvén és 1693-beliékkal végződven, némi hézagokkal nemzeti fejedelmeink' egész korán átvonódnak, 's mi az olvasónak igen jól esik, a' főszínhely és főtárgy csaknem mindenikben más meg más: Ostermayer' Krónikája Brassót, vidékét tünteti ki inkább; Krausz' Tractatusa Se-

haladt; ezen városban mint Bécsben félesztendeig lakott. Ostiánál hajóra ülven, tengeren evezett Nápolyba. Elrándult Pozzuoliba a' régi Puteoliba is, 's ott a' legszebb régiségeket találta. Bajában újra hajóra kelvén, Reggioba ment; onnan által Siciliába, mellyet, úgy látszik, csaknem egészen körül járt; meglátogatván Messinát, Palermot, Trapanit, Siragosát (Siracusát) és az Etnahegy' aljában Cataniát. Siciliából Malta szigetére távozott. Jeruzsálembe szándékozott utazni, 's el is indult oda, de Áfrikában (Barbariában) megakadályoztatott. Visszatért tehát, 's Sicilián, Olaszországon, Dálmatián, Carniolián, Carinthian, Styrián, Austrián (Bécsen), felső Magyarországon keresztül, 1631-ben husvét körül haza jött.

1635-ben feleségül vette Schinker Margitot, segesvári polgármester Sipser Bálint' unokalányát. 1646-ban meghivatott segesvári rendszeréni jegyzőnek 's ezen hivatalt, mint maga mondja „in defectu subjectorum literatorum“ 36 évig viselte; de rangjára nézve a' tanácsban elsőbb volt az akkori polgármesternél. A' Fundgruben' ívein IV. szám alatt levő „Tractatus rerum tam bellicarum, quam etiam aliarum ab anno 1599 usque 1606 inclusive in Transylvania inventarum“ czímű munkáját ezen jegyzősége' időszakában dolgozta, és saját kezével három példányban irván le: az egyik példányt öncsaládjának hagyta; másodikikat a' segesvári tanácsházhoz v. levéltárba, harmadikat a' segesvári torony' gömbjába tette bé. Valljon hol találhatni meg most a' három eredeti példány közül bár egyiket?

gesvárt, környékét; Bordán' Megkoronáztatott Erénye Szebent; Mária' levelében az ő ügyét látjuk; amaz Elbeszélésben a' kolozsvári magyarokét és szászokét, Zabanius' Előadásában főképpen a' szász nemzetét; Lutsch' Naplójában a' hazáét. Ennyi helyi 's tárgyi változatosság a' szerkesztési tervnek dicséretére válik. Említendő végre, hogy nagyobb része azon történeteknek, mellyek az ismertett adatokban foglaltatvák, legelőször most bocsátatik világ elébe 's az olvasó közönség előtt új. Minekokáért a' „Fundgruben“ első kötetét mindennek, ki a' német nyelvet érti, 's Erdély hazánk' historia'ja' tudásának szükségét át tudja látni, méltán és örömmel ajánlhatom. Bátor vagyok egyszerűsmind ajánlatomat többre is kiterjeszteni.

Említve van fennebb, hogy gróf Kemény Jozsef úr a' „Fundgruben“nek második kötetét is ígéré, s' kedvező körülmények között számosabb kötetekhez is reményt nyujta. Ezt nem szabad figyelem nélkül hagynunk. A' kéziratbeli historiai emlékek' őszveszerzése, kiadása sokkal több gondba, költségbe, fáradságba kerül, és sokkal csekélyebb anyagi jutalmat nyújt, mint közönségesen gondolják; ezért egy felől olly ritkák a' férfiak, kik arra szánják magukat. Századok alatt heverték porban ismeretlenül szász hazánkfiainak történetirományaik, és századok alatt nem találkozott özvegyűjtő 's kiadó. Most gróf Kemény Jozsef úr —köszönet érette! vállalkozék, 's vállalatának, bizhatunk, meg fog felelni, ha pártfogoltatik; ha pedig nem, kétségen kívül felhagyand azzal, mert fel kell hagynia, és hazánk fosztva lesz azon szellemi haszontól, melly rája a' szász emlékiratok' kiadásából okvetetlen háromlandó. Azt hiszem tehát; midőn a' „Fundgruben“ következő kötetei' pártfogolását is itt teljes szívemből ajánlom: hazafiu köteleességet teljesítek.

Legújabb divatú házasság.

Párizsi novella.

„Ugy látszik, marquis, hogy a' vicomte legújabb divat szerint házasodik.“

„Hogy érti azt a' báró? Tán gazdánk bal-házasságot kötne?“

„Éppen nem. Hál' istennek, ő még nem jutott el az új idő' ezen divatjára. Csak módját értem házasságának, nem lényegét; mi szerint a' lakadalmi vendégség után elszókteti feleségét, posta lovakkal Nápolyba vagy Velenczébe utazik, a' helyett, hogy nyugodtan maradna kastélyában; 's egybekelését angol divat szerint valamelly utálatos fogadóban végzi el.“

„Igazán? Már ez a' század' előhaladásához tartozik. Időnkben nem így házasodtak; akkor az atyai fedél szentnek tartatott, nem váltunk el azoktól, kik lételünket adák. Szerencse vagy szerencsétlenség a' családi egybeköttetést csak szorosabbá tette.“

„A' családit — oh, akkor a' család még volt valami, most csak szó. — A' függetlenség önzéstől ered, 's a' társas életből háziba megy át; így lett, hogy az ember, a' mindent túlzó, elrontotta szabadságát.“

„Valóban az atyai királyság, úgy látszik, elérte 93ikbeli évit, 's az ősz fűrtkoronák, mint egyéb, elvesztik fényüket. Pazérló gyermekeink hálát sem érzenek létök és nevökért, melyet tőlünk nyertek; csak az alkalmat lesik, mi által tőlünk mind kettőt vagyonunk' nagy részével elvegyék, 's házasságokkal elfussanak, mint megbukottak, a' határszálon keresztül. Nincs többé azon édes főjogunk, hogy a' fiatalok' háztartását szárnyainkkal fedezzük. A' lakadalmi szoba megszűnt templom lenni. A' házi oltár' anygala visszatért az egekbe . . . , 's mihelyt a' nászajándékot kifizettük és áldásunkat adtuk, töstént itt hagynak minket kastélyainkban, 's a' világ' más részébe szaladnak —“

„Ne hogy köz szokás szerinti és polgári házasság' vétkével vádoltassanak.“

„Pedig, lelkemre mondhatom, most is sokkal jobb lenne, a' legpolgáriasabban házasodni.“

„Mint, például, a' vicomte' becsületes haszonbérelője, ki most a' szent szűz' oltára előtt térdepel.“

„Ők házasságukat nem fogadóban innep-
lendik, 's ezért boldogabbak is leendnek.“

Ezen bölcselő erkölcsi beszéd, melly bizonyos embergyűlölői balitélet' mellett is nem volt józan igazság' hijával, közelebből Normandia' egyik falusi egyházában folyt.

Egyszerre két házasság kötöttetett a' nagy és kis oltár mellett, egyik Villeroy kisasszony és Marillac vicomte, másik ennek haszonbérelője és egy falusi léány között. A' pap azokat, a' vicarius pedig ezeket eskette egybe. A' falusi pár éppen olly meglegedett volt, millyennek az előkelő látszott. Nem, mintha mind a' négynek egyenlő joga nem volt volna örvendeni, mert a' négy között mindenik 20 éves, következőleg szerelmes volt, hanem mivel két különböző hatalom uralkodott e' kettős innepen: természet a' haszonbérelőknél, udvaritón a' nagyságosoknál. Vilmos, az egyszerű és vidám szellemű falusi, a' szép Margitot elvette, hogy vele boldog legyen. Ferdinand ellenben, a' párizsi divat' érdemes képviselője, a' kecses Valentinéveli házasságából világi regényt akart szőni, 's hölgyének elszóktetése, ezen ritka, 's az angol előkelőktől kölcsönzött divat, éppen különössége által a' fiatal vicomte' nagyra vágyó képzetét ingerelte. A' házi csendes élet' élvezetét, mint igen közönségest, megvetette, 's költészi álmának feláldozta gyermeké' és ifúsága' hajlamait.

„Hitesét elszóktetni — így szólott magában — az valami különös, eredeti, ennek a' gyönyört kétszereznie, 's nem mindennapi ingert kell kölcsönöznie. Minő boldogság, minő győ-

zelem, az előbbi élet' kötelekeit egyszeri csapással szétbontani, 's egy új lét' ezer változásait egészen élvezni, a' lakadalmi innep' hideg, prózai kicsinségeit egy kalanddal végezni, az emberek' unalmas csoportjától elszakadni, 's egy szerető hölgygyel magán lehetni; ezen kincset az ég' és csillagzatok' láttára egy szekérben, minden szem elől rejtve, a' meddig tetszik, Florenczig, Velenczég, vagy Rómáig vihetni! Nemde, így minden lánczot széttörhetni, minden szabadságot kivíthatni? minden unalmat lerázhatni, 's a' természetet egészen élvezhetni? a' vén Hymenaeust megifjúíthatni, 's nőkiea' fiatal Amor' szárnyait adhatni? nemde, végre, így az egész élet' álmát valósíthatni? 'S aztán a' legújabb divat' tónja, ha az ember eltűnik hite-sével. A' hercegek nem máskép' házasodnak; 's a' mi legfontosabb, a' hírlapok közlendik ú-tazásomat a' kis ujságban. "

Így beszélt a' vicomte magában. A' valódi szeretettel egybe zavart önzése' tévelygésében felejtette minden előbbi elveit, öreg atyját, ki nek jöllétét köszönhetette, szeretett anyját, ki fia' szerencsájében olly boldog volt, felejtette egész családját menyasszonyának, ki azt annyi könnyek közt hagyta el, valamint négy tornyu szép kastélyát, mit nászajándéku kapott, a' csendes kényelmes életet, melly számára minden részről készített, 's elvégre az ezer meg ezer honi gyönyöröket, mellyek a' méz hónapot edesítet-ték volna. Mind ezek közt, mellyek más embert elragadtatásba hoztak volna, a' hálátlan-nak csak két tárgy volt elméjében: utazó sze-kere, és fejrbe öltözött ifju hölgye. Minél tö-kéletesebb volt öröme, annál fogyatkozottabb a' többié; minél magasabba emelte tervét, an-nál kevésbbé áldották; 's az elválás' gondolatja minden vidámságot elűzött.

Vilmos' és Margit' öszvekelése kettöz-tette a' szomorúságot éles ellentéte által, és az úriház szinte féltékeny volt a' haszonbérli ud-

varra; hol a' boldogság közössé vált; a' csalá-di kötél nem hogy szakadozott volna, sőt még szorosabb lett; 's a' háznál semmi sem válto-zott, csak hogy egy gyermekkel több vala. A' kúnyhóban legmegindítóbb innepiség uralkodott. A' szülők reszkető kezeikkel osztották áldásai-kat, az elválás fájdalom nélkül történt, az é-des anyai tanácsosal vegyültek a' viszontlátást hirdető tekintetek, míg a' kezek istenhozzádat mondtak, az új házasok szerény lakadalmi da-lokat énekeltek, 's végre az atyafiak' szent ör-sége alatt egyesültek. — Az úri háznál ellenben elnyomott szomorgással folyt minden; mint mi-dőn az élénk vig hangokat Sordine által töm-pítják meg. A' férj elrabolni látszott hitesét, a' helyett, hogy szüléitől fogadná el, 's szeke-rébe emelte — valóban különös eredeti meny-asszonyi szobába. Itt már valóságos volt az el-válás, 's az ölelések közé könnyek vegyültek. Félig elfojtott sohajok és tompa szavak hang-zottak. Ezután következett az utolsó sikoltás, mellyet a' kerekék' zörgése nyomott el, 's a' férj elsietett hitesével, mint madarász elfo-gott prédájával. Gyermekkeitől megfosztva, né-mán vonult a' család vissza kastélyába; a' ha-szonbéri udvar' vendégei pedig gazdájok' bol-dogságát dicsérve mentek haza.

Bár minő bánat találja is a' férfit, vagy höl-gyet, könnyen felejtik azt, ha ifjak és szerelme-sek, ha életökben legelőször lehetnek együtt magokra, 's ha isteni és emberi törvények mond-ták ki nékiek: „Légyetek egymásnak mindene.“ Ferdinand és Valentine illy esetben va-lának; elutazásuk' szomorító benyomásai csak ha-mar elenyésztek szívökből; az első csók felszá-rítá minden könnyeiket, 's családukat, mint az egész világ, megszűnt réájok nézve létezni.... De bármilly élénk volt is ez elragadtatás, nem tarthata sokáig, 's az általuk készített erkölcsi szenvedések' következesei kezdték a' bájlepelt elvonni a' valóság által.

Nem soká vették észre, hogy boldogságuk olly szűk körbe van szorítva, mint szekerök; hogy a' hely, mellyet olly drága fészeknek álmadtak, igen alkalmatlan fogsággá alakúl, 's a' szerelem fogságban, madár a' kalitkában!

Ha a' madár nem repülhet, legalább ének-léshez fog: a' vicomte is szerelmi beszélgetést kezdett. De ebben előállt az alkalmatlanság, mellyet a' szerencsétlen előre nem látott. A' kerek-ek' egyhangu zörgése elnyomta szavai' édes zengését 's forró sohajait. Félben kelle hagyni a' gyöngéd érzélgést, ha csak nem akartak egymás füleibe kiáltani.

Ennél fogva még csak a' holdvilágoni ál-madozás' gyenge kárpótlása maradt meg. Szerencsére, pompás idő volt; az augustusi égető napra hűs illatozó éjszaka következett. A' gróf félrevonva a' szekér' függőnyeit 's átkarolva hitetését, nézett ennek szemébe, ki a' csillagos ég-re tekintett, melly teljes fényében tündöklött. Csak hogy valamint az ifju hölgy' fejez ábrázatján, úgy az ég' kék bóltózatján is valamely szomorgó árnyéklat látszék, melly perczenként komorúlt.

Ferdinand' boldogságának két ellenei, az únalom és szélvész együtt közeledtek. Előbb az únalmat érezte, utána legott a' szélvész dühöngött, 's az új pár' első ásitására ömlött a' zápor. Az ablakokat be kelle tenni. A' zápor csak azért szűnék, hogy a' jégesőnek helytadjon; dörgés, villámlás egymást érte, 's az elszabadult elemek' ezen harcza között, olly éjszakán, melly annál sötétebb lett, minél tisztább est vala, olly úton, hol a' porhullámok sáros pocsolyává változtak, a' lakadalmi szekér egy árbocvesztett hajóhoz hasonlíta, melly a' szélvész hánykodtatta tengeren magnestő és csillag nélkül hintázik. A' zápor és jég folyvást veszedelmesen csapkodták az ablakokat. A' lovak megrettenve a' sűrű villámoktól, többé nem akartak engedni a' kocsis' ostorának. A kocsis'

tengelyei a' sok zökkenés miatt recsegtek. 'Silly körülményben nem csuda, ha a' menyasszony, gyöngéd inazata megrázatván, félt és rebegett.

„Ah!“ sikolta hirtelen, 's reszketve vonúlt a' kocsi' hátuljába.

Egy csomó jég öszve törte az ablakot, mellynek darabjai a' záporral együtt rohantak a' szekérbe; Valentine' szemeit a' zápor, ö-lét az ablak darabok és jég lepték el.

„Az ördögbe!“ kiálta Ferdinand borzasztó drámai hanggal.

Helyzete, mellyet előbb csak unalmasnak talált, mindig kinzőbbá vált, 's átkozni kezdte minden új divatú házasságot.

Hirtelen kidugta fejét a' betört ablakon, hogy a' kocsishoz szólhasson, 's kérdé tőle olyan hangon, millyennel egy megijedt utazó szélvész alatt kérdezi a' kormányost: „hol vagyunk?“

A' kocsis egy esmeretlen falut nevezett.

„Mennyire még ide Lizieux?“

„Valami 3 mérföldre!“ kiálta a' lófékező vagy két pár káromkodással.

„Még 3 mérföld!“ szóla Ferdinand két-ségbe esőleg, 's újra kidugván fejét az ablakon kiáltá: „25 lajosarany, ha három negyed alatt Lizieuxbe visesz.“

A' lovak nyargaltak, 's a' gróf újra helyt foglalt rebege hitese mellett.

Marillac azért akarta minél hamarább elérni Lizieuxt, mert csak itt reméllette kedves terhével nyomoruságai és szenvedéseinek megszüntét, 's éji szállásukat, melly bár nem leend kényelmes, de azt a' szerelem, így gondolá, megszüpitendi. Valentine, hogy a' nyári hő-séget kikerülje, csak vékonyan volt öltözködve; 's könnyü selyem köpenye igen gyenge oltalmá-ra volt a' szél' és eső' kettős behatása ellen. Néhány perc alatt egészen általázott, 's gyenge inazatait hideg borzogató.

Azonban még mindent jóvá lehet tenni, ha

Lizieuxbe jökor megérkeznek. De a' szegény ház-
 zas pár még csak kezdetén vala szenvedéseinek,
 's az angol mód szerinti házasság' tapasztalásának
 poharát fenékgig kelle üríteni. Alig haladtak
 vala fél mérföldet. a' kocsis által megnevezett
 falutól, midőn a' sebes hajtás közt egy veszedelmes
 helyen lakadalmi szekerek az ország út' közepén
 felfordult. Férj, feleség, kocsis egyszerre sikoltának,
 's mire a' leirhatlan zavarból kibonyolodhatának, minde-
 nik elbámult, egymást még életben találhatni.
 Miután a' gróf Valentinét az eltört ablakon
 szekérből kiemelte, karját megvérzette, 's a' szerelmes
 pár az ország úton olly állapotban álla egymással
 szembe, mellyet az olvasó könyven kitalálhat.

Rendkívüli szerencsétlenségben az ember hamar
 módot talál a' menekedésre. A' felfordult férjnek
 egyetlen szabadulhatási módja abban állott, ha a'
 legközelebbi falut az ügyetlen kocsis' vezérlése
 alatt minél hamarabb elérhetik. Ennek elhatározásá-
 ra nem soká kelle tanácskozniok; 's a' pocsolya
 hullámokban, ömlő zápor alatt, dörgés közt,
 a' villámok' világánál csubbukolt a' karaván
 finom lábbelivel botorkázva 's tapogatózva
 Persieux felé. Éji egy órakeroda érvén,
 a' kocsis őket egyenesen a' posta fogadóba
 vezette, mert csak ott találhattak szállásra.

„Végre!“ pihegé Valentine a' fogadó
 meglátásakor.

„Végre!“ viszhangozá Ferdinand, hölgye'
 kezét szorítva.

A' hitvány fogadó' látására, mint a' paradicsomba
 jutott szegény lelkek, mind ketten elfelejték
 közös szenvedéseiket azon reményben, hogy
 legalább egy órácskát nyugalom és szerelem-
 ben tölthetnek, midőn a' fogadós bárányszap-
 kájával a' kapunál megjelenvén azt nyilatkoz-
 tatá, hogy lehetetlen őket befogadnia.

„Mit, lehetetlen?“ kiáltá a' gróf, mintha
 menykő ütötte volna.

„Éppen úgy sajnálom, mint urasága; de úgy
 van, mint mondtam. Már két napja tart itt a'
 sokadalom, 's házannak még a' padlása, pin-
 czéje is tele van vendéggel.“

„Legalább egy szobácskát vagy két órára.“

„Még csak egy perczre sem szolgálhatok,
 —uram!“

„Bár egy ágyat valamelyik szegletben.“

„Még csak egy mátráczczal sem a' földön,
 szép asszony; mert minden ágyneműből harmat
 csináltam, 's nekem is szalmán kell fekünnöm.“

„Ah, jó isten!“ sohajtá a' fiatal hölgy elgyengült
 hanggal.

„Könyörüljön rajtunk!“ kiáltá a' gróf, és
 eszébe juta marillaci szép kastélya. „Tegyen
 valamit érettünk.“ mondá, újra a' fogadóshoz
 fordulva.

„Konyhán megszáráthatják magokat, 's ezen
 asszonykának reggelig egy faszékkal szolgálhatok.“

Ezen szükségben segítővel, bármilly rettenetes
 vala, meg kelle elégedniök, 's a' fogadó' konyháját
 menyasszonyi szobául fogadniok; és ezen alá-
 való helyet is még másokkal meg kelle osztaniok.
 Marillac grófnő az éjet ágbogtűznél töltötte
 el a' fogadós' szolgálója és egy juhásznő köz-
 ött, mig férje egy faszéken örködött az ajtó
 megett, melly tőle hitesét elválasztotta.

Miután a' gróf minden lehető ülést elpróbált,
 a' nélkül, hogy bánat és lélekfurdalástól gyötretve,
 alhatott volna, végre a' fáradtság erőt vett rajta,
 's valami álom forma lepte meg. De ez erőtetett
 nyugvás új kint, olly álmat hozott réá, melly
 rosszabb volt a' kínos virasztásnál. Az angol
 utazás helyett, miért olly kegyetlenül meglakolt,
 azt álmadta, hogy otthon van kastélyában,
 's úgy házasodott mint a' legközségesebb
 halandó. Vendégei készakarva jökor távoztak
 el, ő pedig ifju hölgyét a' kettőjük' számára
 készített szobába várta; hol minden szerelmet
 lehelt; a' lány selyem függönyök, a' minden
 célra készített fényes butorok, a'

pompás puha ágy, mint valami szentség, redőzött függönyökkel kerítve, az anyai kéz várta, lágy szőnyegek, a' fejecskéjű kettős párnák, a' homályosan világító éjlámpa.... Mind ezek Ferdinand' szívét eddig nem érzett élénk mozgásba hozták. Néma nyugtalansággal várta szép hölgyét. És imé, az istenség megjelent; anyja vezeti Valentinét férjéhez; már hallja a' selyem cipők' suhogását, a' szoba ajtó lassu nyílását; a' grófkitaíró karjait.... Eddig jutott álmában Ferdinand, midőn egyszerre borzasztó oroszlyan hang ébreszté felálmából.

„Ohó! nagyságos uram!“ kiáltá a' kocsis, „a' szekér készen áll, 's várja parancsát a' befogatásra.“

Az álmadó megtörlé szemeit a' valóság' ezen durva illetésire.

„Öt percz múlva jöjj vissza“ felelé, hogy az elhatározhatásra időt nyerjen.

Ezután a' konyhán megkérdezvén hitését, mire lenne határozva; kikiáltá a' kocsisnak: „töstént indulunk.“

„Lizeuxbe, nagyságos uram?“

„A' viláért sem; vissza, a' marillaci kastélyba, honnan eljöttünk.“

A' kocsis sietett a' parancsot teljesíteni, csóválva fejét az oroszországi illy rövid utazásra, 's az olly házások' szeszélyére, kik angol módra házasodnak.

De a' gróf' elhatározása teljességgel nem szeszély volt, hanem a' Valentine' állapotjától parancsolt szükség; kit a' fáradság, a' lakadalmi éj' dörgése, 's álmatlansága annyira beteggét tett, hogy nyugalom és ápolás nélkül élete veszélyben forgana.

A' szekérbe csak hamar befogtak. Ferdinand a' fogadó' ajtajába hajtattott, hogy gyengélkedő hitvesére nézve néhány lépést megkíméljen. De alig nyújtotta kezét a' kocsira léphetésre, midőn új szerencsétlenség állott elő, hogy ezen házassági mód' keserü poharának utolsó cseppjét is ki igya. T. i. egy őrtiszt az utazókat katonáson köszöntvén, útlevelökét kívánta.

„Itt van“ — szólt a' gróf nyugtalankodva, 's mind két kezével a' kocsí' zsebébe nyúlt, hova azt tette volt.

De szerencsétlenségére e' fontos oklevél az éji feldőléskor helyet változtatott, 's minden szorgos felhánys mellett sem taláztatott meg. Marillac' dühe ezen munkálat alatt gyanút gerjesztett az őrtisztben.

„Sajnálom uraságát“ — mondá innepélyesen — „de e' pontbani parancs szorosabb, mint gondolná, 's kérem kell, kövessen a' bíróhoz.“

„Hát el akar fogni?“ kiáltá a' gróf, három lépést visszatántorodva ez új látványra.

„Nem fogom el — viszonzáa' becsületes őrtiszt, kinek mozdulata beszédével éles ellentétben állott — de csak kérem, tessék követni.“

Ferdinand hijában rajzoló le állását, 's szerencsétlenségét, melly útlevelétől megfosztotta. Zavarodása, mellyel történetét előadta, még nevelte az okos őrtiszt' gyanuját; 's mielőtt a' kastélyba visszautazhattak volna, a' falus bíróhoz kellett menniek. A' helység' előjárói, az angol házasság' dolgában nagy scepticusok (kétkedők), suttogva komoly tanácsot tartának, 's a' gróf észrevehette; hogy hitését veszedelmes személynek tartják, ki kevéssel ez előtt azon színalatt hogy Spanyolországba megyen, Havreban kötött ki. Más esetben a' gróftot ez a' dolog nevetésre hirta volna, de most nehéz volt neki a' dolgot tréfára venni, midőn a' bíró 's a' tanácsosok hitését megvizsgálni szándékoztak.

„Feleségemet megvizsgálni?“ kiáltá magán kívül, mert a' sors' ezen gúnyjával szenvedése' pohara csordultig telt.

De minden ellentállása' daczára ezen alkalmatlanságot el kelle vala szenvednie, ha felesége' megszabadítására történetből a' szerencsétlen útlevél a' kocsí' párna alatt meg ne találtassék. Mire az őrtiszt' kétsége teljesen elenyészett. —

Két óra múlva Marillac gróf és hitese végre vissza érkeztek az atyai kastélyba, mind ketten szomorán és betegen, de a' legújabb divatú házasság' képzelődésétől tökéletesen meggyógyulva.

Siettek Vilmost és Margitot utánozni, mihelyt egészségök helyre állott, 's mindent a' régi divat szerint folytattak.